

UNIVERSITY OF HELSINKI

REPORT SERIES IN PHYSICS
HU-P-A83 (2008)

Opinto-ohjeet sairaalafyysikoksi aikoville

Sauli Savolainen, Mika Kortnesniemi, Outi Sipilä, Päivi Nikkinen,
Jussi Perkiö, Mikko Tenhunen

UNIVERSITY OF HELSINKI
DEPARTMENT OF PHYSICS
P.O. Box 64,
FI-00014 UNIVERSITY OF HELSINKI, FINLAND

UNIVERSITY OF HELSINKI REPORT SERIES IN PHYSICS

HU-P-A83 (2008)

Opinto-ohjeet sairaalafysiikoksi aikoville

2. uudistettu painos

Sauli Savolainen, Mika Kortnesniemi, Outi Sipilä, Päivi Nikkinen,
Jussi Perkiö, Mikko Tenhunen

Fysiikan laitos
PL 64
00014 Helsingin yliopisto

UNIVERSITY OF HELSINKI, DEPARTMENT OF PHYSICS
P.O.Box 64, FI-00014 UNIVERSITY OF HELSINKI, FINLAND

Helsinki, March 1, 2008

ISBN 978-952-10-3923-2 (pdf)
ISSN 0356-0953

Helsinki 2008

S. Savolainen, M. Kortnesniemi, O. Sipilä, P. Nikkinen, J. Perkiö, M. Tenhunen: Opinto-ohjeet sairaalafysikoksi aikoville, 2. uudistettu painos, University of Helsinki, Department of Physics, Helsinki 2008, 31p. University of Helsinki, Report Series in Physics HU-P-A83, ISBN 978-952-10-3923-2 (pdf)

Classification (INSPEC): A8700

Keywords (INSPEC): medical physics, student guide

TIIVISTELMÄ

Sairaalafysikon pätevyyden saaminen edellyttää tässä kirjoituksessa kuvatun koulutuskokonaisuuden läpikäymistä. Kirjoituksessa kuvataan Helsingin yliopiston fysiikan laitoksen kurssivalikoima niiltä osin kuin se tukee sairaalafysikon ammattitutkintoa. Kirjoituksen liitteissä on voimassaolevat pätevyysvaatimukset sekä käytännön ohjeet pätevyyden hakemiseksi ja saamiseksi. Sairaalafysikoilta edellytetään FL- tai FT-tutkintoa, neljän vuoden käytännön harjoittelua, säteilyn lääketieteellisestä yleiskäytöstä vastaavalta johtajalta edellytettyä säteilyturvallisuuskuulustelua ja hyväksytysti suoritettua sairaalafysikkokuulustelua. Pätevyyden saavuttanut henkilö voi hakea nimikesuojattua sairaalafysikon ammattinimikettä Terveystieteiden tutkimuskeskuksesta. Sairaalafysikoiden toimenkuva eri sairaaloissa vaihtelee paikallisten olosuhteiden mukaan. Perinteisesti sairaalafysikot ovat olleet tekemisissä sädehoidon ja sädehoitolaiteiden kanssa. Diagnostiikassa keskeisin ongelma on signaalinkäsittely eri muodoissaan, erityisesti kuvankäsittely ja siihen liittyvä teknologia. Yleisesti ottaen kurssit, jotka käsittelevät säteilyn ja aineen välisiä vuorovaikutuksia ja signaalinkäsittelyä (elektronisesti, laskennallisesti tai ohjelmallisesti), ovat hyödyksi sairaalafysikon ammattiin tähtääville. Tietotekniikan hyvä hallinta on niinkään hyödyksi. Jatko-opinnot on syytä suunnitella niin, että ne täyttävät liitteissä olevat pätevyysvaatimusten kriteerit. Yliopiston sairaalafysikko-opettajat antavat tarvittaessa neuvoja jatko-opintokokonaisuuden laatimisessa.

SUMMARY

Guide to course and training for qualification as a hospital physicist

The guide reviews the courses that will be recommended for the students who are planning to become hospital physicists. The guide focuses on the courses considered essential for qualification as scientists in medical physics and the requirements to be legalized hospital physicists.

The courses recommended include basic and advanced medical physics, signal processing and radiation dosimetry. The list of recommended courses can be found later in this guide in Finnish. Some of the courses will be given in English. The current information about each term's courses can be found on the Department's web-site. Related studies in other universities may also be accepted as a part of the training program. Students should also participate the research projects carried out at the Department. Typically the projects are multi-center research projects, the main participating institutes being Hospital District of Helsinki and Uusimaa (HUS), Finnish Centre for Radiation and Nuclear Safety (STUK), Technical Research Centre of Finland (VTT). The on-going research projects in the department are described in the Annual Report of Department.

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	4
SAIRAALAFYYSIKON TEOREETTINEN KOULUTUS	5
KÄYTÄNNÖN HARJOITTELU	6
SÄTEILYTURVALLISUUSKUULUSTELU	7
SAIRAALAFYYSIKKOKUULUSTELU	7
LISENSIAATIN (TAI TOHTORIN) TUTKINTO	7
KURSSIKIRJALLISUUS	7
LÄÄKETIETEELLISEN FYSIIKAN OPETUS	8
KÄYTÄNNÖN HARJOITTELUSTA VASTAAVAT	8

LIITTEET:

Sairaalfysiikoiden koulutuksen rakenne Helsingin yliopistossa	9
Yliopistojen sairaalfysiikoiden erikoistumista koordinoiva	11
Neuvottelukunta - tehtävät ja kokoonpano	
Helsingin yliopiston fysiikan laitoksen antama	13
teoreettinen kurssimuotoinen koulutus lääketieteellisessä fysiikassa.	
Erikoisalakohtaiset perehdyttämisen osaamisalueet	14
Helsingin yliopiston, Fysiikan laitoksen ja HUS:n	18
Sairaalfysiikkokoulutuksen koulutuskalenteri	

Johdanto

Suomessa on yli 80 sairaalafysikkoa¹, joista valtaosa toimii sairaaloissa. Moni sairaalafysikoksi erikoistunut tekee uraansa myös tutkimuslaitoksissa tai lääketieteellisen tekniikan alan yrityksissä. Sairaalafysikko toimii diagnostisessa tai sädehoitoyksikössä lääketieteellisen fysiikan asiantuntijana mm. säteilyn käyttöön liittyvissä asioissa.

Perinteisesti sairaalafysikot ovat olleet tekemisissä sädehoidon ja sädehoitolaiteiden kanssa. Sädehoitoyksiköissä fysikot vastaavat hoitolaiteiden laadunvalvonnasta ja tekevät potilaiden annossuunnitelmat. Diagnostiikassa sairaalafysikkojen keskeisin ongelma on signaalinkäsittely eri muodoissaan, mm. kuvankäsittely ja siihen liittyvä teknologia. Lisäksi sairaalafysikon työtehtäviin diagnostisissa yksiköissä kuuluvat kuvantamislaitteiden laadunvalvonta, turvallisuusasiat sekä sairaalahenkilökuntaa ja akateemista oppilaskuntaa palveleva koulutus- ja opetustoiminta. Uusien kuvantamislaitteiden hankintaprosessit vaativat fysiikan ja laiteteknologian asiantuntemusta. Sairaalafysikko osallistuu myös uusien diagnostisten menetelmien tutkimiseen ja kehitystyöhön yhteistyössä muun henkilökunnan kanssa.

Sairaalafysikoiden toimenkuva sairaaloissa vaihtelee paikallisten olosuhteiden mukaan. Turun PET-keskuksen positroniemiisikuvauslaitteistot (PET) asettavat hyvin erilaiset vaatimukset fyysikoille toimia ko. yksikössä kuin HUS-Röntgenin magneettikuvaukseen keskittyvässä yksikössä tai maamme suurimmassa sädehoitoyksikössä HUS:n Syöpätautien klinikassa.

Röntgensäteilyä käyttävien kuvantamismenetelmien osalta fyysikon työtehtävät ovat laajentuneet muuttuneista viranomaisohjeista johtuen. Säteilyn lääketieteellistä käyttöä säätelevät Säteilylaki (592/1991) ja sen muutos 1142/1998, Säteilyasetus (1512/1991) ja sen muutos 1143/1998, Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön asetus 423/2000 sekä Säteilyturvakeskuksen ST-ohjeet. STM:n asetuksessa N:o 423/2000 § 15 todetaan mm. seuraavasti: Sädehoidon annossuunnittelussa, laadunvarmistuksessa ja säteilynsuojeluun liittyvissä toiminnoissa on oltava mukana lääketieteellisen fysiikan asiantuntija. Isotooppihoitoja tai -tutkimuksia suoritettaessa on oltava käytettävissä lääketieteellisen fysiikan asiantuntija. Röntgentoiminnassa on käytettävä lääketieteellisen fysiikan asiantuntemusta säteilynsuojelun, optimoinnin, laadunvarmistuksen ja säteilyannosten mittaamisen suunnittelussa ja seurannassa Lainsäädännön muutokset sekä lääketieteellisen teknologian nopea kehitys erityisesti kuvantamisen alueella ovat lisänneet sairaalafysikoiden tarvetta.

Sairaalafysikoiden erikoistumiskoulutus on osa lääketieteellisen fysiikan tutkijakoulutusohjelmaa siten, että tulevat sairaalafysikot suorittavat FL- tai FT-tutkinnon. Tämän lisäksi vaaditaan neljän vuoden käytännön harjoittelu sekä säteilyn käytön vastaavan johtajan tutkinto ja sairaalafysikon lopputentti. Sairaalafysikoksi voivat opiskella yliopistossa fysiikkaa pääaineenaan lukeneet luonnontieteiden kandidaatit, maisterit tai diplomi-insinöörit. Neljä vuotta kestävä harjoittelun aikana työskennellään vastaavan ohjaajan valvonnassa yleensä yliopistollisessa keskussairaalassa.

---

¹**International Organisation of Medical Physicists, IOMP**, (<http://www.iomp.org>), kirjaamat määritelmät:

Sairaalafysikko (medical physicist) on fysiikkaa pääaineena opiskellut akateemisen koulutuksen saanut ammattihenkilö, joka on suorittanut lakisääteiset lääketieteelliseen fysiikkaan liittyvät erikoistumisopinnot ja -harjoittelun, jonka pohjalta hän voi toimia alan opettajana ja yhteistyössä lääketieteen ammattilaisten kanssa lääketieteellisissä laitoksissa (sairaalat, yliopistosairaalat, tutkimuslaitokset ja laboratoriot) soveltaen ja kehittämällä lääketieteellistä tekniikkaa tieteellisten fysikaalisten periaatteiden, menetelmien ja tekniikoiden hyödyntämiseksi ja tutkimiseksi sairauksien ennaltaehkäisyssä, diagnosoinnissa ja hoitamisessa.

Lääketieteellinen fysiikka on sairaalafysikon harjoittama soveltavan fysiikan osa-alue, jonka rutiineissa ja tutkimuksessa hyödynnetään pääasiassa fysikaalisten tieteiden tarjoamia periaatteita, menetelmiä ja tekniikoita sairauksien ennaltaehkäisyssä, diagnosoinnissa ja hoitamisessa, yleisenä tavoitteena ihmisten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen.

Lääketieteellisen fysiikan tutkimus tapahtuu kiinteässä yhteistyössä eri yliopistojen ja korkeakoulujen, HUS:n ja muiden sairaaloiden sekä mm. VTT:n ja STUK:n kanssa. Lääketieteellisen fysiikan tutkimus edellyttää tyypillisesti hyvin monipuolista ja monitieteellistä yhteistyötä.

Tässä oppaassa kuvataan Helsingin yliopiston fysiikan laitoksen lääketieteellisen fysiikan erikoistumislinja, alaa tukevat luentokurssit ja seminaarit sekä sairaalafysiikan pätevyysvaatimukset.

Sairaalafysiikan teorettinen koulutus

Sairaalafysikko on terveydenhuollon ammattihenkilö, jonka toiminnasta säädetään vuonna 1994 annetussa laissa (559/1994) ja asetuksessa (564/1994). Humanistisista ja luonnontieteellisistä tutkinnoista annetun asetuksen muutoksessa (834/2000) on määritelty lisensiaatin tutkintoon sisältyvä sairaalafysiikan erikoistumiskoulutus. Opetusministeriö on kirjelmällään 24.9.2002 Nro 16/500/2002 antanut päätöksen Helsingin yliopistossa annettavasta filosofian lisensiaatin tutkintoon sisältyvästä sairaalafysiikan erikoistumiskoulutuksesta. Matemaattis-luonnontieteellisen tiedekuntaneuvoston 16.9.2004 hyväksymät tutkintovaatimukset on esitetty liitteessä 1.

Päätöksessään (24.9.2002) opetusministeriö korostaa valtakunnallisen yhteistyön tärkeyttä erikoistumiskoulutuksessa. Erikoistumista koordinoivan neuvottelukunnan on asettanut Helsingin yliopiston matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta dekaanin päätöksellä 27.9.2004. Neuvottelukunnan toimikausi päättyi 31.12.2007. Tämän seuraajaksi Kuopion yliopisto on asettanut uuden neuvottelukunnan 18.12.2008 seuraavaksi kolmeksi vuodeksi. Luennontieteiden ja ympäristötieteiden tiedekunta on hakenut neuvottelukuntaan jäseniä eri koulutusyksiköistä ja yliopistollisista sairaaloista, joissa sairaalafysiikan koulutukseen kuuluva käytännön harjoittelu on mahdollista. Lisäksi tiedekunta on pyytänyt Säteilyturvakeskusta nimeämään neuvottelukuntaan edustajan. Neuvottelukunnan kokoonpano ja tehtävät on kuvattu liitteessä 2.

Sairaalafysiikan koulutuksen tavoitteena on antaa teorettiset ja käytännön valmiudet toimia itsenäisesti ja vastuullisesti mm. seuraavissa terveydenhuollon tehtävissä: tutkimus- ja hoitomenetelmien kehittäminen, laadunvarmistus, laitteiden ja ohjelmistojen hankintaprosessit ja vastaanotto, lääketieteellisen fysiikan koulutus, säteilyturvallisuus, tietotekniikan ylläpito ja soveltaminen, tutkimusprojektit.

Kullekin sairaalafysiikan tutkintoon tähtäävälle opiskelijalle laaditaan henkilökohtainen opintosuunnitelma LuK-tutkinnon jälkeen ja sitä täydennetään FM-tutkinnon jälkeen jatko-opintojen osalta. Sairaalafysiikan pätevyden saamiseksi tutkintoon on sisällytettävä omaehtoisia anatomian ja fysiologian opintoja siinä laajuudessa, että voi selviytyä pätevyysvaatimuksissa esitetystä tentistä kliinisen fysiologian ja anatomian kysymyksen osalta. Jatkotutkinnon 60 op opinnot voidaan valita mm. liitteessä 3 mainituista luentokursseista. Jatkotutkintoon voi sisällyttää myös muissa yliopistoissa tai korkeakouluissa luennoitavia alaa tukevia kursseja. Osan kursseista voi myös suorittaa tenttimällä erikseen sovittavan alan oppikirjan.

Teoreettisen ja käytännön koulutuksen tulee kattaa lääketieteellisen fysiikan pääalat:

- I) kliininen fysiologia,
- II) kliininen neurofysiologia,
- III) isotooppilääketiede,
- IV) kliininen radiologia ja
- V) sädehoito ja onkologia

Fysiikan laitoksella luennoitavat kurssit kattavat varsin hyvin nämä alat. Laudatur- ja jatko-opiskelijoille on tarjolla kursseja, jotka suoraan tukevat sairaalafysiikan ammattiin tähtääviä opintoja. Erikoiskurssit vaihtuvat vuosittain, jolloin alan jatko-opiskelija voi saada tarvittavat opintoviikot suoritetuksi 3-4 vuoden kuluessa. Laitoksen sairaalafysikoiden koulutusohjelma on luonteva osa muuta tutkijankoulutusta liittyen bio- ja lääketieteelliseen fysiikkaan. Magneettikuvantamiseen ja kuvankäsittelyyn liittyvää teoreettista opetusta on mm. Teknillisen korkeakoulun opinto-ohjelmassa.

Käytännön harjoittelu

Sairaalafysiikan neljän vuoden käytännön harjoittelukaudesta suurimman on tarkoitus tapahtua opetussairaalassa erikoistuvan fysiikan toimessa. Perehtyminen toteutuu oppikirjojen, käyttöohjeiden ja muun kirjallisen aineiston avulla, mutta varsinkin käytännön toimintaan itse osallistumalla. Harjoitteluvaiheen tarkoituksena on perehdyttää koulutettava käyttämään itsenäisesti sairaanhoidossa sovellettavia fysikaalisia menetelmiä lääketieteellisen fysiikan viidellä tärkeimmällä osa-alueella. Tarkoitus on, että apulaisfysikko osaa itse käyttää palvelemissa työpaikan laitteistoja niin hyvin, että hän voi toimia muiden käyttäjien opastajana. Koulutettavan osaamisen tavoitetaso on²:

- On perillä niistä tärkeimmistä tutkimus- ja hoitomenetelmistä, joissa sovelletaan fysiikkaa.
- Pystyy suorittamaan keskeiset laaduntarkkailutoimet itse ja pystyy valvomaan niiden suorittamista.
- Ymmärtää säteilyturvallisuuskysymykset syvällisesti ja osaa suorittaa annosmittauksia.
- Tuntee säteilyn käyttöön liittyvän organisaatioselvityksen oman sairaalansa osalta.
- Pystyy osallistumaan uusien laitteiden hankintamenettelyyn.
- Pystyy osallistumaan yksikössä uusien laitteiden vastaanottomenettelyihin.
- Pystyy ottamaan käyttöön uusia tutkimus- ja hoitomenetelmiä ja raportoimaan niistä.
- Hallitsee palvelemissa yksikön tietokonejärjestelmien käytön.
- Hallitsee jonkin ohjelmointikielen perusteet.
- Pystyy vastaamaan alansa sisäisestä koulutuksesta.
- Tuntee alansa lainsäädännön.
- On perillä sairaalan hallintoon liittyvistä keskeisistä säännöistä.

Sairaalafysiikan tulee pystyä itsenäisesti suoriutumaan ko. klinikan rutiinitehtävistä, osallistua hallinnollisiin tehtäviin ja pystyä toimimaan alansa asiantuntijana esim. laitehankintojen suhteen. Pääalojen I-V käytännön harjoittelun tavoitteet on esitetty liitteessä 4.

HUS:n antama käytännön harjoittelu jakautuu kolmeen pääalueeseen:

- 1) perehdytysjaksoon, jossa käydään läpi sairaalatyöskentelyn yleiset periaatteet,
- 2) hallinnon koulutukseen, sisältäen mm. HUS:n organisaation, hankintaprosesseihin ja julkaisukäytäntöihin liittyviä asioita,
- 3) HUS toimintalinjakohtaisiin jaksoihin, sisältäen biosignaalit, funktionaalisen ja metabolisen kuvantamisen (isotooppilääketiede), kuvankäsittelyn, magneettikuvauksen ja röntgentutkimusten toimintalinjan sekä sädehoitoon liittyvän harjoittelun.

Harjoitteluun ja teoreettiseen koulutukseen liittyvät Helsingin yliopiston ja HUS:n koulutusvaatimukset on kuvattu liitteessä 5.

---

² Tavoitteet on hyväksytty Oulun yliopiston asettamassa sairaalafysikoiden pätevyyslautakunnan kokouksessa 10.10.2003 §11. Tavoitteet on koontanut yhteen lautakunnan kommenttien pohjalta dosentti Matti Koskinen (TAYS). Nykyinen sairaalafysikoiden koordinoiva neuvottelukanta vastaa pääsääntöisesti aikaisemman pätevyyslautakunnan tehtävistä.

Säteilyturvallisuuskuulustelu

Säteilyturvakeskuksen akkreditoinnin saanut koulutusorganisaatio, fysiikan laitos, antaa todistuksen säteilyn käytön turvallisuudesta vastaavan johtajan tutkinnosta "Säteilyn yleiskäyttö lääketieteellisellä alalla" (ks. ST-ohje 1.7 ja 1.8). Tutkintoon liittyvä tentti järjestetään Fysiikan laitoksen laitostenttien yhteydessä lukukausittain erikseen ilmoitettavan tenttiohjelman mukaisesti.

Sairaalfysiikkokuulustelu

Sairaalfysiikkokuulustelu testaa kirjallisesti koulutettavan kyvyt soveltaa teoreettista tietoa käytännön työympäristössä. Tutkimus- ja hoitomenetelmät tulee siis tuntea, mutta kysymyksiin vastataan lääketieteellisen fysiikan näkökulmasta. Päivämääristä ja kuulustelupaikoista saa tietoa HUSin ylifysiikkoilta.

Kuulusteluun voi osallistua, kun kolme vuotta käytännön harjoittelua on suoritettu. Koulutettavan tulee vähintään kuukautta ennen kuulustelun päivämäärää hakea neuvottelukunnalta kuulustelu-oikeutta, josta käy ilmi

- siihen asti suoritettu käytännön harjoittelu (liitteenä nimikirja ja kouluttajan lausunto harjoittelun sisällöstä)
- säteilyturvallisuuskuulustelun suorituspäivämäärä ja suorituspaiikka

Neuvottelukunta vastaa tenttikysymyksistä, toimittaa ne tenttiin, ja arvostelee tenttivastaukset. Tentin läpäiseminen edellyttää vähintään 55 %:n kokonaispistemäärää maksimipisteistä sekä vähintään yhtä pistettä (kuudesta mahdollisesta) jokaisen fysiikan tenttikysymyksen vastauksesta. Anatomia ja fysiologian kysymyksestä on saatava vähintään 3/6.

Lisensiaatin (tai tohtorin) tutkinto

Jatko-opinnot hyväksyy fysiikan laitoksen professori kuultuaan käytännön opetuksesta vastaavaa ylifysiikkaa. Tällä varmistetaan, että opinnot liittyvät lääketieteelliseen fysiikkaan. Valtakunnallinen neuvottelukunta voi tarvittaessa antaa lausunnon tarvittavasta jatkokoulutuksesta koskien lääketieteellistä fysiikkaa.

Kurssikirjallisuus

- **Fysiologia ja anatomia**

Ihmisen fysiologia ja anatomia, Nienstedt, Hänninen, Arstila, Björkqvist, WSOY, 2000.

- **Kliininen neurofysiologia ja fysiologia**

Electric Fields of the Brain, The Neurophysics of EEG. Nunez PL, Srinivasan R, Oxford University Press, 2005

Medical Instrumentation Application and design. Webster JG (ed.), Wiley and Sons, 3. Edition, 1998

- **Isotooppilääketiede & Kliininen radiologia**

The Essential Physics of Medical Imaging (2nd Edition), Jerrold T. Bushberg, J. Anthony Seibert, Edwin M. Leidholdt Jr., John M. Boone, 2002 by Lippincott Williams & Wilkins, Philadelphia, USA

- **Sädehoito ja onkologia**

The Physics of Radiation Therapy, Faiz M. Khan, Third Edition, 2003 by Lippincott Williams & Wilkins, Philadelphia, USA

- **Yleisteoksia, joita voi käyttää oheislukemistona ja alan suomenkieliseen termistöön perehtymiseen.**

- Kliininen fysiologia ja isotooppilääketiede, Sovijärvi A, Ahonen A, Hartiala J, Länsimies E, Savolainen S, Turjanmaa V, Vanninen E (toimit.), Kustannus Oy Duodecim, 2003
- Kliininen neurofysiologia, Partanen J, Björn F, Hasan J, Jäntti V, Tolonen U, Salmi T, (toimit.), 1. painos, Kustannus Oy Duodecim, 2006
- Radiologia, Soimakallio S, Kivisaari L, Manninen H, Svedeström E, Tervonen O (toimit.) WSOY, 2005
- Kliininen sädehoito Joensuu H, Ojala A, Kouri M, Teppo L, Tenhunen M (toimit.). Kustannus Oy Duodecim, 2002.
- Kliininen säteilybiologia. Lahtinen T, Holsti LR (toimit.), Kustannus Oy Duodecim, 1996

Lääketieteellisen fysiikan opetus

Yliopistolla lääketieteellisen fysiikan opetusta antavat mm.:

- Dos Aki Kangasmäki, Syöpätautien klinikka
- Dos Jorma Heikkonen, Syöpätautien klinikka
- Dos Mika Korttesniemi, HUS-Röntgen
- Dos Mikko Tenhunen, Syöpätautien klinikka
- TkT Outi Sipilä, HUS-Röntgen
- Dos Päivi Nikkinen, HUSLAB
- Dos Sauli Savolainen, HUSLAB & HUS-Röntgen
- FT Soile Komssi, HUS-Röntgen & HUSALB

Käytännön harjoittelusta vastaavat

HUS yksiköissä käytännön harjoittelusta vastaavat:

- Ylifyysikko Mikko Tenhunen, Syöpätautien klinikka
- Ylifyysikko Sauli Savolainen, HUS-Röntgen & HUSALB

(s-posti: nimi@hus.fi)

SAIRAALAFYYSIKON KOULUTUKSEN RAKENNE HELSINGIN YLIOPISTOSSA

1. Licensiaatin tutkintoon sisältyvä erikoistumiskoulutus

Pohjakoulutuksena on ylempi korkeakoulututkinto, jossa pääaineena on fysiikka.

Erikoistumiskoulutus:

1. Alaan liittyvä teoreettinen jatkokoulutus 60 op

Teoreettinen opetus annetaan pääsääntöisesti matemaattis-luonnontieteellisen tiedekunnan dosenttiopetuksena tiedekunnan opinto-oppaassa ja sairaalafysiikan opinto-ohjeissa annettujen ohjeiden mukaisesti. Sairaalafysiikan opinto-ohjeiden sisällön yhdenmukaisuudesta vastaa valtakunnallinen koulutusta koordinoiva neuvottelukunta.

2. Käytännön sairaalafysiikkokoulutus (4 vuoden harjoittelu)

Käytännön harjoittelu tapahtuu pääsääntöisesti yliopistollisessa sairaalassa diagnostiikka- ja terapiayksiköiden ylifysiikkojen ohjauksessa. Harjoittelussa noudatetaan valtakunnallisen koulutusta koordinoivan neuvottelukunnan hyväksymiä määräyksiä.

3. Säteilyturvallisuuskuulustelu

Säteilyturvakeskuksen akkreditoinnin saanut koulutusorganisaatio, fysikaalisten tieteiden laitos, antaa todistuksen säteilyn käytön turvallisuudesta vastaavan johtajan tutkinnosta "Säteilyn yleiskäyttö lääketieteellisellä alalla (ST-ohje 1.8)".

4. Sairaalafysiikkokuulustelu

Sairaalafysiikkokuulustelun järjestämisestä vastaa sairaalafysiikoiden valtakunnallinen koulutusta koordinoiva neuvottelukunta.

5. Licensiaatin tutkimus lääketieteellisen fysiikan alalta

Jatko-opinnot hyväksyy fysiikan laitoksen professori kuultuaan käytännön opetuksesta vastaavaa ylifysiikkaa. Tällä varmistetaan, että opinnot liittyvät lääketieteelliseen fysiikkaan. Valtakunnallinen neuvottelukunta voi tarvittaessa antaa lausunnon tarvittavasta jatkokoulutuksesta koskien lääketieteellistä fysiikkaa.

Valtakunnallinen neuvottelukunta toteaa erikoistumiskoulutuksen suoritetuksi, jonka jälkeen matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta myöntää todistuksen sairaalafysiikan pätevydestä. Todistus on licensiaatin tutkintotodistus, josta käy ilmi tutkintoon sisältyvä sairaalafysiikan erikoistumiskoulutus.

2. Tohtorin tutkinnon lääketieteellisen fysiikan alalta suorittanut

Erikoistumiskoulutus vastaa luvun 1 koulutuksen rakennetta.

Valtakunnallinen neuvottelukunta toteaa erikoistumiskoulutuksen suoritetuksi, jonka jälkeen matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta myöntää todistuksen sairaalafysiikon pätevydestä.

3. Licensiaatin tai tohtorin tutkinnon muulta fysiikan alalta kuin lääketieteellisen fysiikan alalta suorittanut

Erikoistumiskoulutus:

Koulutus vastaa muuten luvun 1 koulutuksen rakennetta paitsi

- kohdan 1 korvaa erikseen sovittava määrä lisäopintoja
- kohtaa 5 ei vaadita.

Jatko-opinnot hyväksyy fysiikan laitoksen professori kuultuaan käytännön opetuksesta vastaavaa ylifyysikkoa. Tällä varmistetaan, että opinnot liittyvät lääketieteelliseen fysiikkaan. Valtakunnallinen neuvottelukunta voi tarvittaessa antaa lausunnon tarvittavasta jatkokoulutuksesta koskien lääketieteellistä fysiikkaa.

Valtakunnallinen neuvottelukunta toteaa erikoistumiskoulutuksen suoritetuksi, jonka jälkeen matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta myöntää todistuksen sairaalafysiikon pätevydestä.

4. Nimikesuojan hakeminen

Sairaalafysiikon pätevyys virallistetaan hakemalla sairaalafysiikon nimikesuojaa (rekisteröintiä) sosiaali- ja terveysministeriön Terveysturvakeskuksesta.

YLIOPISTOJEN SAIRAALAFYYSIKOIDEN ERIKOISTUMISTA KOORDINOIVA NEUVOTTELUKUNTA - TEHTÄVÄT JA KOKOONPANO

Valtakunnallinen sairaalafyysikoiden neuvottelukunta toimii koulutusasioissa yhteistyöelimenä yliopistojen, sairaaloiden, Terveystieteiden Oikeusturvakeskuksen sekä opetusministeriön välillä. Neuvottelukunta toimii koulutuksen koordinoijana ja huolehtii siitä, että eri yliopistojen antama koulutus on riittävän samankaltaista ammattitutkintoa ajatellen.

Jäsenet

Kuopion yliopiston luonnontieteiden ja ympäristötieteiden tiedekunta on hakenut neuvottelukuntaan jäseniä eri koulutusyksiköistä ja yliopistollisista sairaaloista, joissa sairaalafyysikon koulutukseen kuuluva käytännön harjoittelu on mahdollista (Helsinki, Turku, Kuopio, Oulu, ja Tampere). Lisäksi tiedekunta pyytää Säteilyturvakeskusta (STUK) nimeämään neuvottelukuntaan edustajan. Neuvottelukunta asetetaan siten, että kaikkien alojen erityistuntemus on edustettuna.

Järjestäytyminen ja päätösvaltaisuus

Neuvottelukunta kokoontuu vähintään kaksi kertaa vuodessa. Neuvottelukunnan kutsuu koolle puheenjohtaja.

Neuvottelukunta valitsee keskuudestaan puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan. Neuvottelukunnan nimen kirjoittaa puheenjohtaja yhdessä neuvottelukunnan jonkun jäsenen kanssa.

Neuvottelukunta on päätösvaltainen, kun puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja ja vähintään puolet jäsenistä on paikalla.

Toimikausi

Neuvottelukunnan toimikausi on kolme vuotta. Senkin jälkeen neuvottelukunta jatkaa seuraavan neuvottelukunnan nimeämiseen asti.

Tehtävät

Neuvottelukunnan tehtävänä on koordinoida ja kehittää sairaalafyysikon erikoistumiskoulutusta:

- todeta sairaalafyysikon pätevyys ja ilmoittaa se todistuksen antavaan tiedekuntaan
- hyväksyä koulutukseen kuuluvan käytännön harjoittelun koulutuspaikat ja vastuulliset kouluttajat harjoittelua varten
- antaa tiedekunnalle lausunto käytännön harjoittelun riittävydestä
- varmistaa sairaalafyysikon loppukuulustelun säilyminen valtakunnallisesti yhteismitallisena
- osallistua koulutukseen kuuluvien valtakunnallisten tutkijakoulutuskurssien suunnitteluun ja toteuttamiseen
- tehdä ehdotuksia sairaalafyysikon koulutuksen rakenteesta
- tukea ja antaa tarvittaessa lausunnon eri yliopistojen sairaalafyysikon koulutuksen sisällöstä
- koordinoida sairaalafyysikon opinto-oppaan sisältöä eri yliopistoissa.

Neuvottelukunnan jäsenet, laitos/instituutti

Dosentti, ylifyysikko Antero Koivula, Oulun yliopistollinen sairaala

Hallintopäällikkö Arja Hirvonen (siht.), Kuopion yliopisto

Professori Hannu Eskola (vpj.), Tampereen teknillinen yliopisto

Dosentti, ylifyysikko Jarmo Kulmala, Turun yliopisto ja Turun yliopistollinen keskussairaala

Dosentti Juha Töyräs, Kuopion yliopistollinen sairaala

Professori Jukka Jurvelin (pj), Kuopion yliopisto ja Kuopion yliopistollinen sairaala

Dosentti, ylifyysikko Matti Koskinen, Tampereen yliopistollinen sairaala

Dosentti, ylifyysikko Mikko Tenhunen, Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri

Professori Matti Weckström, Oulun yliopisto

Professori Raimo Sepponen, Teknillinen korkeakoulu

Toimistopäällikkö Ritva Bly, Säteilyturvakeskus

Dosentti, ylifyysikko Sauli Savolainen, Helsingin yliopisto

Dosentti Tomi Laitinen (lääkärijäsen), Kuopion yliopistollinen sairaala

Helsingin yliopiston fysiikan laitoksen antama teorettinen kurssimuotoinen koulutus lääketieteellisessä fysiikassa.

Syventäviin opintoihin kuuluu erikoistuminen lääketieteelliseen fysiikkaan. Kurssit A sisältävät erikoistumislinjan ydinaineksen. Kurssit B ovat erikoistumislinjan keskeisimmät syventävät kurssit (luennoidaan vuosittain tai vuorovuosin), joista erikoistumislinjan opinnot pääasiassa koostuvat. Kurssit C ovat erikoistumisopintoja ja erikoistumislinjan jatko-opintojen kursseja, joita ei pää-sääntöisesti tulisi suorittaa ennen A- ja B-kursseja. Sopimuksen mukaan myös kursseja voi ottaa muilta erikoistumislinjoilta, toisesta koulutusohjelmasta tai toisesta korkeakoulusta.

A. Ydinaineksen kurssit

Lääketieteellinen fysiikka 5 op
Säteilyn ilmaisimet I, 5 op
Säteilyn ilmaisimet II, 5 op

B. Syventävät kurssit

Molekylaarinen biofysiikka, 10
Proteiinien NMR-spektroskopia / Protein NMR spectroscopy (5 op)
Säteilyn dosimetria, 5 op
Synkrotronisäteily materiaalitutkimuksessa, 10 op
Tieteellinen laskenta III, 10 op
Monte Carlo simulointien perusteet, 5 op
Monte Carlo simuloinnit fysiikassa, 5 op

C. Erikoistumiskurssit

Kliininen fysiologia ja neurofysiologia 5 op
Isotooppiagnostiikka, 5 op
Kliininen radiologia: röntgentutkimukset, 5 op
Magneettikuvantaminen, 5 op
Sädehoidon annosuunnittelu, 5 op
Sädehoidon fysiikka, 5 op
Ultraäänitutkimukset, 3 op

Kurssit kategoriassa C luennoidaan 2-3 vuoden välein, jolloin opiskelija voi suorittaa 4 vuoden harjoittelujakson aikana kaikki lääketieteellisen fysiikan erikoiskurssit. Luennoitavien kurssien luettelo ei ole täydellinen. Jatko-opiskelijan on syytä tarkistaa luennoitavat kurssit vuosittain Fysiikan laitoksen kotisivuilta. Magneettikuvantamiseen ja kuvankäsittelyyn liittyvää teorettista opetusta on mm. Teknillisen korkeakoulun opinto-ohjelmassa. Jatko-opintosuunnitelmaa tehtäessä on syytä keskustella kurssikokonaisuudesta alan opetusta antavien opettajien kanssa.

Erikoisalakohittaiset perehdyttämisen osaamisalueet²

I Kliininen fysiologia

1. Elinjärjestelmien fysiologian tuntemus.
Perustiedot keskeisten elinjärjestelmien fysiologiasta ja patofysiologiasta mekanismeista. Näitä keskeisiä elintoimintoja ovat hengitys, verenkierto, tuki- ja liikuntaelimestö, ruuansulatuskanava, munuaiset ja virtsatiet ja autonominen hermosto.
2. Fysiologisten mittausmenetelmien tuntemus.
Teoreettiset tiedot ja käytännölliset taidot keskeisten tutkimusmenetelmien fysikaalisista ja fysiologisista perusteista. Näitä ovat EKG, keuhkofunktio tutkimukset, sydämen elektrofysiologiset tutkimukset, fysiologiset painemittaukset, pH-mittaukset, ultraäänitutkimukset, pletysmografiat, luuston mineraalitiheysmittaukset. Invasiiviset ja ei-invasiiviset menetelmät. Fysiikon tulee itse hallita ko. mittareiden ja laitteiden käyttö.
3. Biosähköiset elektrodit, anturit ja instrumentaatio.
Mittaamiseen käytettävien tuntoelinten periaatteen ja toiminnan ymmärtäminen. Kyseeseen tulevia antureita ovat paine, ilmanvirtaus, pH, kaasupitoisuus, venymä, voima, lämpötila, kiihtyvyys/liike, ultraääni, sähköiset elektrodit. Lisäksi tulee tuntea antureiden tärkeimmät sovellukset.
4. Fysiologiset signaalit ja signaalinkäsittely.
Perustiedot fysiologisten signaalien ominaisuuksista, niiden keruusta ja tallentamisesta. Signaalinkäsittelyn keskeisten matemaattisten menetelmien tuntemus. Suodatus, taajuusanalyysi, Fourier-analyysi, signaalien erilaisten esitysmuotojen tunteminen.
5. Mittausjärjestelmien tietokoneistus.
Mittausmenetelmiin liittyvän tietokoneistuksen tuntemus ja hallitseminen. Dataverkot, varmuuskopiot.
6. Laadunvarmistus.
Käytettyjen menetelmien laadunhallinta. Laitteiden kalibrointi, tarkkuustason ymmärtäminen. Toiminta vika- ja häiriötilanteissa.
7. Laatukäsikirjaan perehtyminen .
Mahdollisen laatu järjestelmän tuntemus.
8. Potilasturvallisuus.
Fysiologisissa menetelmissä käytettävien menetelmien sähköturvallisuus potilaaseen kajoavissa mittauksissa.

II Kliininen neurofysiologia

1. Tärkeimpien tutkittavien elinjärjestelmien neuroanatomian ja elektrofysiologian tuntemus.
Sellaisia ovat erityisesti aivot, muu keskushermosto, ääreishermosto, aisti- ja tasapainojärjestelmät ja lihastoiminta.
2. Tärkeimpien tutkimusten teoreettinen tausta ja käytännön rekisteröintitekniikka.
Sellaisia ovat tavallinen EEG, monikanavainen EEG , Ambulatorinen EEG, Video-EEG, EMG, Unipolygrafia ja oksimetria.
3. Herätepotentiaalit (SEP, VEP, BAEP, ERG, ERP).
4. Kynnysmittaukset: Lämpökynnys, tuntokynnys ja värinäkyminen.
5. periaatteiden tunteminen MEG, Brain mapping, Signaalipaikannus, Leikkauksenaikainen monitorointi.

² Tavoitteet hyväksytty Oulun yliopiston asettamassa sairaalafysikoiden pätevyyslautakunnan kokouksessa 10.10.2003 §11. Tavoitteet on koontanut yhteen lautakunnan kommenttien pohjalta dosentti Matti Koskinen (TAYS). Nykyinen sairaalafysikoiden koordinoiva neuvottelukanta vastaa pääsääntöisesti aikaisemman pätevyyslautakunnan tehtävistä.

6. Johtumisnopeusmittaukset (perifeerinen ja sentraalinen).
7. Signaalinkäsittely.
Perustiedot neurofysiologisten signaalien ominaisuuksista, niiden keruusta ja tallentamisesta. Signaalinkäsittelyn keskeisten matemaattisten menetelmien tuntemus. Suodatus, taajuusanalyysi, Fourier-analyysi, signaalien erilaisten esitysmuotojen tunteminen.
8. Tietokoneistus.
Mittauksiin liittyvän tietokoneistuksen, tietoverkkojen, tiedon talletuksen ja varmuuskopioinnin hallitseminen.
9. Häiriöiden kytkeytyminen ja poisto .
Häiriöiden ja kohinan muodostumisen ymmärtäminen ja käytännöllisten toimien hallinta ongelmien poistamiseksi.
10. Potilasturvallisuus.
Sähtöturvallisuuteen liittyvien kysymysten hallinta potilaaseen kajoavissa mittauksissa
11. Laadunvarmistus.
12. Käytettyjen menetelmien laadunhallinta. Laitteiden kalibrointi, tarkkuustason ymmärtäminen.
Toiminta vika- ja häiriötilanteissa.
13. Laatukäsikirjaan perehtyminen.
Mahdollisen laatujärjestelmän tuntemus.

III Isotooppilääketiede

1. Säteilylajit sekä säteilyn ja aineen vuorovaikutukset.
Radioaktiivisen hajoamisen yhteydessä syntyvien säteilylajien tuntemus. Valosähköisen absorptioon, Compton-sironnan ja jarrutussäteilyn merkitys.
2. Säteilyilmaisimet ja säteilyn havainnointi.
Gammakameran, erillisten säteilyilmaisimien ja gammalaskurin toiminnan ymmärtäminen ja niiden käyttötaito. Mittausgeometrian, sironnan, vaimennuksen, taustasäteilyn, kollimoinnin ja pulssistatistiikan käsitteiden ja vaikutusten ymmärtäminen.
3. PET- ja koinsidenssikameroiden perusteiden tunteminen
4. Gammakuvausjärjestelmän tietotekniikan, verkotuksen ja kuvatallennuksen hallitseminen ja kyky selviytyä ongelmatilanteista.
5. Gammakameran vastaanottomittauksista selviytyminen.
6. Aktiivisuusmittareiden toiminnan ja tulosten luotettavuuden ymmärtäminen
7. Teknetiumgeneraattorin toiminnan ymmärtäminen
8. Tietotekniikka ja kuvankäsittely.
Kuvausmuotojen hallinta (planaarinen, staattinen, dynaaminen, SPET, DH-PET), Kuvankäsittelyn matemaattisten menetelmien hallinta. Ohjelmointitaito laboratoriorutiinien vaatimalla tasolla.
Kuvafuusion, suodatuksen ja PACS:n ymmärtäminen.
9. Yleisimmät potilastutkimukset.
Keskeisimpien potilastutkimusten ymmärtäminen ja niiden numeerisen analysoinnin suorittaminen ja tutkimusten tulostaminen. Tutkimusohjekirjan tuntemus.
10. Radiokemia, radiofarmasia.
Radiokemian ja farmasian yleisperiaatteiden ymmärtäminen, merkkiaineiden leimaus, radiokemiallisen puhtauden ymmärtäminen ja sen mittaamisen osaaminen. Merkkiaineiden kertymämekanismien ymmärtäminen.
11. Yleisimmät käytetyt radionuklidit ja merkkiaineet sekä säteilyvaarallisuusluokat.
12. MIRD-formalismien tuntemus.
13. Mallinnus.
Keskeiset isotooppitutkimusten analysoinnissa käytettyjen mallien hallinta; sellaisten kuin GFR:n, sydämen minuuttitilavuuden, sydämen oikovirtauksen laskeminen sekä munuaisten dynaamisten tutkimusten analysointi.

14. Isotooppihoidot.

Yleisimpien hoitomuotojen hallinta, potilasdosimetria ja kotiuttamisohjeet.

15. Säteilyturvallisuus.

Oman sairaalan säteilyn käyttöorganisaation, laboratorion turvallisuusohjeiden, lainsäädännön ja ST-ohjeiden tunteminen. Henkilökunnan käytännön säteilysuojausten hallinta. Potilaan annoksen arviointi. Kyky käyttää oman laboratorion annosmittareita.

IV Kliininen radiologia

1. Kuvantamisen yleisperiaatteiden ja vaadittavan laadunvalvonnan ymmärtäminen

2. Säteilylajit ja säteilyn ja aineen vuorovaikutus.

Eri säteilylajien tuntemus. Valosähköisen absorptioon ja Compton-sironnan merkitys. Kuvanlaatuun vaikuttavien seikkojen hallinta.

3. Säteilyä tuottavat laitteet.

Ymmärrettävä säteilyä tuottavien laitteiden toiminta; erityisesti röntgenputken toiminta ja rakenne. Suodatus. Hila. DAP-mittarin toiminta. Valotusautomaatin toiminta.

4. Säteilyä mittaavat laitteet.

Hallittava säteilyn havaitsemiseen liittyvien menetelmien perusteet ja laitteistot. Sellaisia ovat röntgenfilmin lisäksi digitaaliset kuvalevyt ja suoradigitaaliset ilmaisimet.

5. Röntgen.

Natiivikuvaus, läpivalaisu, anfiografiat, osastokuvaus, leikkaussalikuvaus

6. TT

Yksi- ja monileike-TT-laitteisto ja tekniikan ymmärtäminen

7. MRI.

Magneettikuvauslaitteiden periaatteiden hallinta, yleisimpien kuvaussekvenssien tuntemus, potilasturvallisuus, häiriöiden syntymekanismien tunteminen. Anatominen, dynaaminen, funktionaalinen kuvaus ja spektroskopia. Kelojen erityispiirteet.

8. UÄ.

Äänen eteneminen ja vuorovaikutukset kudoksissa, UÄ-laitteiston toiminta, artefaktat, turvallisuusasiat, uudet kuvaustekniikat

9. PACS ja siihen liittyvät tietoverkot ja talletusmedia sekä tietosuoja-asiat

10. Kuvankäsittely

kuvan laatutekijät, suodatukset, intensiteettioperaatiot, segmentointi, kuvafuusio, visualisointitekniikat, yleisimmät käytetyt ohjelmistot

11. Laatukäsikirja.

Laatujärjestelmän tuntemus, työohjeiden tuntemus, laadunvarmistus.

12. Säteilyturvallisuus.

Oman sairaalan säteilyn käyttöorganisaation, lainsäädännön ja ST-ohjeiden sekä oman yksikön turvallisuusohjeiden tunteminen. Henkilökunnan käytännön säteilysuojausten hallinta. Potilaan annoksen arviointi.

V Säteihoito ja onkologia

1. Syöpäsairauksien tuntemus yleisellä tasolla.
2. Säteilylajit sekä säteilyn ja aineen vuorovaikutus.
Eri säteilylajien tuottaminen ja niiden käyttäminen sädehoidossa. Säteilylajien joukossa ovat korkeaenerginen foton- ja elektronisäteily, gammasäteily, röntgensäteily, neutronisäteily eri energia-alueilla ja raskaat hiukkaset.
3. Dosimetrian teoria ja laitteet.
Dosimetrinen suureiden ja mittaamisen perusteisiin kuuluvan fysiikan ymmärtäminen. Taidot suorittaa annosmittauksia erilaisin mittauslaittein (ionisaatiomittarit, TLD) sekä suhteellisenä että absoluuttisina. Potilasmittausten suorittaminen.
4. Ulkoisen sädehoidon laitteet kuten lineaarikiihdyttimet ja käytettävät menetelmät ja hoidon toteutus.
Erityisesti säteilyn tuottoon vaikuttavien seikkojen ja komponenttien ymmärtäminen hoitopäässä. Hoitoprosessin hallinta sen kaikkine vaiheineen.
5. Sisäisen sädehoidon laitteet, menetelmät ja hoidon toteutus.
Korkean ja matalan annosnopeuden hoidot ja niihin liittyvä annossuunnittelu.
6. Isotooppihoitojen tuntemus yleisellä tasolla.
7. BNCT-hoitomuodon tunteminen yleisellä tasolla.
8. Hoidon suunnittelu, tietojärjestelmät, siirrettävät kuvat ja niiden siirtoformaatit, TT, Annossuunnittelu. Hoitokonetietojen syöttäminen järjestelmään. Annoslaskenta-algoritmien tuntemus. Osattava laatia hoitosuunnitelmia kehon eri osille. Biologisten mallien ymmärtäminen.
9. Simulaattoritoiminta.
Periaate ja käyttö, suunnitelman siirto potilaaseen, tietoverkkoyhteydet, kuvien talletus ja siirto.
10. Verifiointijärjestelmä.
Periaate ja käytännön toiminta
11. Muottihuonetoiminta, potilastukijärjestelmät, suojavalut, kompensattorit
12. Sädehoitoon liittyvä mallinnus. Keskeisimmät menetelmät.
13. Kliininen säteilybiologia.
14. Laadunvarmistus.
Perehtyminen kaikkien laitteiden ja menetelmien laadunvarmistukseen. Yksikön laatujärjestelmän tuntemus
15. Säteilyturvallisuus.
Oman sairaalan säteilyn käyttöorganisaation, lainsäädännön ja ST-ohjeiden sekä oman yksikön turvallisuusohjeiden tunteminen. Henkilökunnan käytännön säteilysuojausten hallinta. Potilaan annoksen arviointi.

**Helsingin yliopiston, Fysiikan laitoksen ja HUS:n
SAIRAALAFYYSIKKOKOULUTUKSEN
KOULUTUSKALENTERI³**

**v1.1
1.3.2008**

---

³ Koulutuskalenterin uusien versio ja toimintalinjakohtaiset vastuukouluttajat ovat HUS:n intranetissä

YHTEENVETO

<p>Perehdytysjakso</p> <p>☐ Sairaalaympäristöön perehdyttäminen</p> <p>☐ Työkierron perusteet ja aikataulu</p> <p>☐ Salassapitovelvoitteet</p> <p>☐ Potilasturvallisuus</p> <p>☐ Tietotekniikka ja tietoverkot</p>	<p>Hallinnon koulutus</p> <p>☐ Organisaatio</p> <p>☐ Säteilyn käytön vastuorganisaatio</p> <p>☐ Henkilöstöhallinto</p> <p>☐ Laitteiden hankintaprosessit</p> <p>☐ Meeting –toiminta</p> <p>☐ PACS</p> <p>☐ Tieteellinen toiminta ja Vancouver –säännöstö</p>
<p>Toimintalinjakohtainen koulutus ja sen kesto</p> <p>☐ ___kk Biosignaalit</p> <p>☐ ___kk Funktionaalinen ja metabolinen kuvantaminen</p> <p>☐ ___kk Kuvankäsittely</p> <p>☐ ___kk Magneettikuvaus</p> <p>☐ ___kk Röntgentutkimukset</p> <p>☐ ___kk Sädehoito ja Onkologia</p> <p>_____kk Käytännön harjoittelun kesto yhteensä</p>	<p>Teoreettinen koulutus</p> <p>☐ 60 op lääketieteellisen fysiikan opintoja</p> <p>☐ Väitöskirja tai liseniaattityö</p> <p>☐ Säteilyn käytöstä vastaavan johtajan tutkinto</p> <p>☐ Sairaalfysiikkotentti</p>

Koulutuksen hyväksyminen

<p>Erikoistuva fyysikko:</p>	<p>Pvm ja kouluttajan allekirjoitus:</p>
------------------------------	--

PEREHDYTYSJAKSO

Sairaalaympäristöön perehdyttäminen

- Lokaalियmpäristön ja rutiinotoimintamallien esittely
- Työvaatetus, käyttöoikeudet tietoverkkoon
- Avaimet, toimitilat
- Toimintalinjojen esittely

Työkierron perusteet ja aikataulu

- Sairaalfyysikkokoulutuksen opinto-opas
- Sairaalfyysikkokoulutuksen käytännön harjoittelun tavoitteet ja kulku

Salassapitovelvoitteet

- Laki, säädökset, määräykset
- Potilastiedon siirtoon liittyvät rajoitukset
- Sairaalan/Toimialueen/Liikelaitoksen sisäisiin dokumentteihin liittyvät salassapitovelvoitteet
- Seuraukset velvoitteiden täyttämättä jättämisestä

Potilasturvallisuus

- Potilastietoturva
- Vastuut ongelmatilanteissa
- Toimintalinjakohtaiset tekniset turvallisuusnäkökohdat

Tietotekniikka ja tietoverkot

- Organisaation tietoverkkorakenne
- Organisaation vakioidut käyttöjärjestelmät
- Tiedonsiirto
- Varmuuskopiontiteknikat
- Intranet tietolähteenä

Jakson hyväksyminen

Erikoistuva fyysikko:

Pvm ja kouluttajan allekirjoitus:

HALLINNON KOULUTUS

Organisaatio

- Organisaatorakenne
- Keskeinen strategia
- Toiminnan perustana olevat arvot
- Budjetin rakenne
- Yleis- ja ohjekirjeet

Säteilyn käytön vastuorganisaatio

- Organisaation rakenne ja vastuun jakautuminen
- Voimassa olevat turvallisuusluvut

Henkilöstöhallinto

- Fyysikon asema henkilöstökartalla
- Tulokortti
- Sivutoimiluvat

Laitteiden hankintaprosessit

- Tarjouspyyntö
- Jääviydet ja tarjouksiin liittyvä salassapitovelvollisuus
- Tarjousten käsittely j
- Hankintaesitys, ja –päätös
- Hankinta
- Vastaanotto ja käyttöönotto

Meeting-toiminta

- Yleisperiaatteet

PACS

- Kuva-arkiston rakenne
- Kuva-arkiston käyttö ja siihen liittyvät ohjelmistot
- Tietoturva

Tieteellinen toiminta ja Vancouver-säännöstö

- Tutkimuslupajärjestelmä
- Eettisen toimikunnan tehtävät ja kokoonpano
- Tutkimusrahoitus- ja EVO-järjestelmä
- Vancouver-säännöstö

Jakson hyväksyminen

Erikoistuva fyysikko:

Pvm ja kouluttajan allekirjoitus:

BIOSIGNAALIT

Mittausmenetelmät

<p>Hermokudoksen mittausmenetelmät</p> ☐ EEG:n peruseriaatteet ☐ MEG:n peruseriaatteet ☐ VEEG, AEEG, DC-EEG ☐ Biosähköiset anturit ja elektrodit, elektrodien digitointi ☐ SQUID-anturit ☐ Esivahvistin ☐ 10-20-järjestelmä ☐ Unitutkimukset ☐ Kortigografia ☐ Hermokudoksen sähköinen stimulaatio (ES, TMS) ☐ Herätevastetutkimukset (SEP, BAEP, VEP, MEP) ☐ ENMG ☐ Tuntokynnysmittaukset (kylmä- ja lämpötunto, kylmä- ja kuumakipu, värinäntunto)	<p>Kliinisen fysiologian mittausmenetelmät</p> ☐ Keskeisimmät keuhkofunktio tutkimukset ☐ Keuhkofunktio tutkimusten laitteet ☐ Virtausanturien toimintaperiaatteet ☐ Kaasuanalyysianturien toimintaperiaatteet ☐ Sydämen lihas- ja läppätoimintakokeet ☐ Verenpaineen mittaus ☐ Impedanssikardiografia ☐ EKG ☐ MKG ☐ Energia-aineenvaihdunnan tutkimukset ☐ Ruuansulatuskanavan tutkimukset ☐ Autonomisen hermoston tutkimukset
--	---

Signaalin synty ja käsittely

<p>Signaalin muodostus</p> ☐ EEG/EKG –signaalin muodostus ☐ MEG/MKG –signaalin muodostus ☐ Keuhkofunktiosignaalin muodostus ☐ Audiosignaalin muodostus ☐ Videosignaalin muodostus ☐ Signaalin näytteenottotaajuus ☐ Signaalin vahvistus ☐ Digitointi	<p>Signaalin analysointi ja tulkinta</p> ☐ Kytännät (referentiaalinen, bipolaarinen) ☐ Suodatus ☐ EEG-käyrän, video- ja audiosignaalin synkronisointi ☐ Taajuus- ja Fourier-analyysi ☐ Kliininen käyttö ☐ Normaali aivokäyrä ☐ Epänormaali aivokäyrä ☐ Lähteenpaikannus (dipolimallit)
--	--

Potilasturvallisuus ja laadunvalvonta

<p>Potilasturvallisuus</p> ☐ Maattaminen ☐ Potilaaseen tehtävät sähköiset kytkennät ☐ Laitteiden sähköinen luokittelu ☐ Potilastietoturva	<p>Laadunvalvonta</p> ☐ Esivahvistimien kalibrointi ☐ Elektrodien impedanssimittaus ☐ Häiriöiden kytkeytymismekanismit ja niiden poisto ☐ Tutkimusten vakiointi
---	---

Kirjallisuus

☐ Lang H, Häkkinen V, Larsen TA, Partanen J, Tolonen U (toim.) Sähköiset Aivomme – keskushermoston neurofysiologiset tutkimukset. Suomen Kliinisen Neurofysiologian Yhdistys Ry, Turku, 1994 ☐ Sovijärvi A, Uusitalo A, Länsimies E, Vuori I (toim.) Kliininen Fysiologia. Duodecim, Jyväskylä, 1994 ☐ Tyner FS, Knott JR, Mayer WB Jr. Fundamentals of EEG Technology – Volume 1: Basic Concepts and Methods. Raven Press, New York, 1983

Jakson hyväksyminen

Erikoistuva fyysikko:	Jakson kesto:	Pvm ja kouluttajan allekirjoitus:

FUNKTIONAALINEN JA METABOLINEN KUVANTAMINEN (Isotooppilääketiede)

Menetelmät

<p>Gammakuvauksen mittausmenetelmät</p> ☐ Isotooppilääketieteen menetelmien periaate ja käytäntö ☐ Säteilyilmaisimet, säteilyn havainnointi ☐ Kollimoinnin ja sen merkityksen ymmärtäminen ☐ Säteilylajit ☐ Gammakameran toiminnan ymmärtäminen ☐ PET- ja koinssidenssikameroiden perusteiden tunteminen ☐ Aktiivisuusmittarin toiminnan tunteminen ☐ Teknetiumgeneraattorin toiminnan tunteminen ☐ Mittausgeometrian, sironnan, vaimennuksen ja taustasäteilyn ymmärtäminen	<p>Laadunvarmistus</p> ☐ Yksikön laatujärjestelmän tunteminen ☐ Kliinisen auditoinnin tunteminen ☐ NEMA-standardin hallitseminen ☐ Energiaspektrin ja -ikkunoiden tarkistus ja säätö ☐ Kuvakentän epätasaisuuden ja taustan mittaus ☐ Kuva-alkiokoon mittaaminen ☐ Lineaarisuuden mittaaminen ☐ Eri gammaenergioiden samanpaikkaisuuden mittaaminen ☐ Taajuusvasteikäyrän mittaus ja kuolleen ajan määrittäminen ☐ SPET kiertoakselin paikan tarkistus ☐ SPET laaduntarkistus ☐ SPET-TT laaduntarkistus
--	---

Tietotekniikka ja säteilyturvallisuus

<p>Tietotekniikka ja kuvankäsittely</p> ☐ Kuvausjärjestelmän tietotekniikan ymmärtäminen ☐ Verkotuksen ja kuvatallennuksen hallitseminen ☐ DICOM-standardin tunteminen ja perusteiden hallitseminen ☐ Suodatuksen ja rekonstruktioiden hallitseminen ☐ Kuvafuusiot ☐ PACS:n hallitseminen	<p>Säteilyturvallisuus ja säteilybiologia</p> ☐ Tutkimusohjekirjan tunteminen ☐ Laboratorion turvallisuusohjeiden tunteminen ☐ Yleisimmin käytetyt radionuklidit ja merkkiaineet ☐ Käytännön säteilysuojelun hallitseminen ☐ Radionuklidien käyttöön liittyvä säteilybiologia ☐ MIRD-formalismin tunteminen
---	---

Potilastutkimukset

<p>Potilastutkimukset</p> ☐ Kuvausmenetelmien hallinta ja kuvausmuotojen käyttäminen (staattiset, dynaamiset, SPET ja PET-tutkimukset) ☐ Tutkimusanalysointien ja analyysimenetelmien hallitseminen ☐ Aivojen isotooppitutkimuksien tunteminen ☐ Endokrinologisten isotooppitutkimuksien tunteminen ☐ Keuhkojen isotooppitutkimuksien tunteminen ☐ Sydämen isotooppitutkimuksien tunteminen ☐ Virtsaiteiden isotooppitutkimuksien tunteminen ☐ Luuston isotooppitutkimuksien tunteminen ☐ Maha-suolikanavan isotooppitutkimuksien tunteminen ☐ Hematologisten isotooppitutkimuksien tunteminen	<p>Isotooppihoidot</p> ☐ Isotooppihoitoihin liittyvien turvallisuuskysymysten tunteminen ☐ Potilasdosimetrian tunteminen ☐ Kotiuttamisohjeiden hallitseminen ja tunteminen ☐ Yleisimpien radiojodihoidon tunteminen
--	---

Kirjallisuus

☐ Säteilysäätö: http://www.stuk.fi/sateilyn_kaytto/saannosto_sk.html ☐ Tutkimussuosituks: http://www.snm.org/policy/new_guidelines_1.html ja http://www.eanm.org/index.html
--

Jakson hyväksyminen

Erikoistuva fyysikko:	Jakson kesto:	Pvm ja kouluttajan allekirjoitus:

KUVANKÄSITTELY

<p>Yleistä</p> <p>☐ Digitaalinen kuva ja sen yleiset laatutekijät</p> <p>☐ Väriavaruudet</p> <p>☐ Intensiiteettioperaatiot: histogrammin käsittely, ikkunointi, gammakorjaus</p> <p>☐ Aritmeettiset kuvaoperaatiot</p> <p>☐ Interpolointimenetelmät (lähin naapuri, lineaarinen, cubic, bell-spline) ja näytteistys</p> <p>Suodatus, kuvanparannus</p> <p>☐ Lineaarinen kuvansuodatus</p> <p>☐ Mediaanisuoatus, anisotrooppinen diffuusio, wiener-suodatus</p> <p>☐ FFT, Wavelets</p> <p>Morfologiset operaatiot</p> <p>☐ Naapuruuskoodit, metriikat</p> <p>☐ Eroosio, dilaatio, opening, closing</p> <p>☐ Täyttö, ohennus, keskiakselimuunnos, komponenttien leimaus</p> <p>Reunantunnistus</p> <p>☐ Esim. Sobel, Prewitt, Roberts, Canny, Laplacian of Gaussian</p> <p>Segmentointi</p> <p>☐ Kynnystys</p> <p>☐ Aluepohjaiset menetelmät</p> <p>☐ Reunanhakuun ja morfologisiin operaatioihin perustuvat menetelmät</p> <p>☐ Watershed-muunnos, Quadtree</p> <p>☐ Tilastolliset ja neuraaliverkkoluokittelijat</p> <p>☐ Tilastolliset mallit</p> <p>☐ Muotoutuvat mallit</p>	<p>Kohdennus</p> <p>☐ Spatiaaliset muunnokset (rigid-body, affine, elastinen)</p> <p>☐ Menetelmät: kontrollipisteisiin, pintoihin ja intensiteetteihin perustuvat menetelmät</p> <p>☐ Kuvafuusio (erilaiset visualisointitekniikat)</p> <p>3D-visualisointi</p> <p>☐ Renderöintitekniikat (pinta- ja tilavuuspohjaiset menetelmät, MIP, summa-projektio)</p> <p>☐ Sävytysmenetelmät, valaistusmallit, heijastusmallit</p> <p>☐ Virtuaaliendoskopia</p> <p>Kuvakompressio</p> <p>☐ Palautuvat ja palautumattomat kompressiomenetelmät</p> <p>Funktionaalinen kuvantaminen</p> <p>☐ Esikäsitteilyoperaatiot</p> <p>☐ Lineaarinen malli</p> <p>☐ Tilastolliset kuvat ja niiden tulkinta</p> <p>Ohjelmistot, kuvien siirto, tiedostoformaattit</p> <p>☐ Tiedostoformaattit (termit, Dicom, Analyze)</p> <p>☐ Kuvien siirto (FTP, Dicom)</p> <p>☐ Yksikössä kliinisessä käytössä olevat ohjelmistot</p> <p>☐ Muut ohjelmistot, esim. Matlab, MRICro, SPM, FSL, MedX</p>
--	---

<p>Kirjallisuus</p> <p>☐ Sonka, Hlavac, Boyle: Image Processing, Analysis and Machine Vision</p> <p>☐ User Manual of Matlab Image Processing Toolbox</p>

Jakson hyväksyminen

Erikoistuva fyysikko:	Jakson kesto:	Pvm ja kouluttajan allekirjoitus:

MAGNEETTIKUVAUS

<p>Magneettikuvauksen periaatteet</p> ☐ Ydinmagneettinen resonanssi ☐ RF-viritys ja signaalin muodostuminen ☐ Relaksaatioajat T1 ja T2, spinttiheys ☐ Paikkalokalisatio ☐ Signaalin keruu ja rekonstruktio ☐ Kuvausparametrit (TR, TE, TI, FOV, NEX,...) ☐ Kuvaussekvenssit	<p>Kuvanlaadun suureet</p> ☐ Signaali-kohinasuhde ☐ Kontrasti ☐ Resoluutio ☐ Haamu- ym. artefaktat ☐ Kuva-alan tasaisuus ☐ Leikepaksuus ☐ Geometrinen tarkkuus leiketassossa ☐ Leikkeen sijainti
<p>Tekniikka ja turvallisuus</p> ☐ Magneettikuvaukslaitteen rakenne ja toimintaperiaate ☐ Kelatyypit ja niiden käyttö ☐ Magneettikuvaukslaitteen peruskäyttö ☐ Magneettikuvaukslaitteympäristön kuva- ym. tietoliikenne ☐ Turvallisuusasioiden periaatteet: magneettikentän, gradienttikenttien ja RF-säteilyn vaikutukset ☐ Vierasesineisiin liittyvät turvallisuusasiat ☐ Vaaratilanteissa toimiminen ja niistä raportointi ☐ Hankintaprosessi	<p>Laadunvalvontatoimenpiteet</p> ☐ Rutiinilaadunvalvontamittaukset ☐ Laajemmat, pitkän aikavälin laatumittaukset (esim. Eurospin-fantomit) ☐ Uuden laitteen vastaanottotarkastus

<p>Potilaskuvaukseen liittyviä asioita</p> ☐ Erityyppiset tutkimukset: anatominen, dynaaminen, angio, funktionaalinen ☐ Kuvaussekvenssin ja -parametrien valinta erilaisissa kliinisissä kuvaustilanteissa ☐ Potilasasettelu ☐ SAR:n hallinta ☐ Artefaktujen minimointi ☐ Saturaatiotekniikat
---

<p>Funktionaaliset tutkimukset</p> ☐ Aktivaatiotutkimukset (BOLD fMRI) ☐ Diffuusio ☐ Perfuusio ☐ Datan jälkikäsitteily ja tulostus	<p>Spektroskopia</p> ☐ Periaate ☐ Sekvenssit ☐ Spektrin laatuun vaikuttavat tekijät ☐ Single voxel -, 2D- ja 3D-tekniikat ☐ Tulostus
--	--

<p>Kirjallisuus</p> ☐ Joseph P. Hornak, The Basics of MRI. www.cis.rit.edu/htbooks/mri ☐ David D. Stark & William G. Bradley, Jr, Magnetic Resonance Imaging, 3 rd ed, Mosby, 1999. ☐ Paul Tofts (Ed.), Quantitative MRI of the brain: Measuring Changes Caused by Diseases, John Wiley & Sons, 2003 ☐ Robin DeGraaf, In Vivo NMR Spectroscopy: Principles and Techniques, Wiley, 1998
--

Jakson hyväksyminen

Erikoistuva fyysikko:	Jakson kesto:	Pvm ja kouluttajan allekirjoitus:
-----------------------	---------------	-----------------------------------

TOIMINTALINJAKOHTAINEN KOULUTUS

RÖNTGENTUTKIMUKSET

Keskeiset laatusuureet – määritelmät, todentaminen/mittaus, tulosten analysointi ja suositukset

Dosimetriset suureet <ul style="list-style-type: none"> ☐ CTDI_{c, p} ☐ CTDI_w ☐ CTDI_{air} ☐ DLP ☐ MSAD ☐ TT-annosprofiili ☐ ESD ☐ DAP	Kuvanlaadun suureet ja ominaisuudet <ul style="list-style-type: none"> ☐ Kohina ja kohinan tehospektri ☐ Kontrasti ☐ Resoluutio ja modulaation siirtofunktio ☐ TT-lukujen lineaarisuus ☐ Kuvakentän tasaisuus ☐ Leikepaksuus (z-sensitivity) ☐ Geometrinen tarkkuus ☐ Artefaktat
Tekniset laatuksiteerit <ul style="list-style-type: none"> ☐ Potilaspöydän liiketarkkuus ☐ Kentänkohdistuksen/laserien tarkkuus ☐ Gantryn kallistuskulma ☐ Sähköturvallisuus ☐ Mekaaninen turvallisuus ☐ Fokuksen koko ☐ Putkijännitteen tarkkuus (kV) ☐ Puoliarvopaksuus (HVL)	Johdannais- ja toimintasuureet <ul style="list-style-type: none"> ☐ Kvanttitehokkuus (DQE) ☐ Signaali-kohinasuhde (SNR) ☐ Kontrasti-kohinasuhde (CNR) ☐ Geometrinen tehokkuus ☐ Pitch ☐ Rotaatioaika ☐ Rekonstruktioaika ☐ Kuva-ala (FOV)

Kuvausmenetelmien perusteet

- Röntgensäteilyn tuotto, röntgenputki ja projektiokuvan muodostus
- Detektorimateriaalit ja -rakenne
- Leikekuvauksen periaate ja kontrastin syntyminen
- Suoradigi- ja monileike-TT-laitteiden tekniikka ja erityispiirteet
- Vaimennusprofiilin muodostuminen
- Central slice -teoreema ja suodatettu takaisinprojisointi
- Vaihtoehtoiset rekonstruktio menetelmät
- Helikaali/cone beam kuvadatan interpolointi ja sen vaikutus kuvanlaatuun
- 2D- ja 3D-kuvadatan visualisointitekniikat (kynnystys, SR, VR, PR, MIP, MPR)

Dosimetria radiologiassa

- Annosjakauma perinteisessä projektiokuvantamisessa vs tietokonetomografiassa
- Annokseen vaikuttavat tekijät (kuvausparametrit, sironta)
- Annosmittaukset ja potilasannosten määrittäminen käytännössä
- Vertailutasot, tyypilliset annokset ja suuria annoksia tuottavat sovellukset (läpivalaisu, angiografia, TT)
- Annosten optimointi (kVp ja mAs modulointi, suodatus, hilavalinnat, low-dose protokollat)

Sovellukset

- Natiivikuvaus, angiografia, läpivalaisu, osastokuvaus, TT-fluoroskopia
- Aksiaali- ja helikaalikuvaus sekä scout
- Sydämen kuvaus
- Kvantitatiivinen TT
- Virtuaaliendoskopia
- CAD
- Funktionaaliset tutkimukset
- Hybridilaitteet ja fuusiokuvantaminen (mm. CT-PET).
- HUS-Röntgenin toiminta, TT-tutkimusmäärät, laitekanta ja laadunvalvonta

Kirjallisuus

- The Physics of Medical Imaging, Webb S (Ed.), IOP publishing Ltd. Bristol & Philadelphia, 1988
- Physics for Diagnostic Radiology. Dendy PP, Heaton B, 2nd ed. IOP publishing Ltd. Bristol & Philadelphia, 1999
- W. A. Kalender, Computed Tomography, MCD Verlag, 2000
- STUK:n röntgen- ja TT-materiaali: <http://www.stuk.fi>
- ICRP, Managing Patient Dose in Computed Tomography, Pergamon, 2001
- ImPACT: <http://www.impactscan.org>

Erikoistuva fyysikko:

Jakson kesto:

Pvm ja kouluttajan allekirjoitus:

SÄDEHOITO JA ONKOLOGIA – PERUSOSA

<p>Säteilyfysiikka</p> ☐ Säteilylajien perusfysiikka ☐ Radioaktiivisten aineiden perusfysiikka	<p>Ulkoisen sädehoito</p> ☐ Ulkoisen sädehoidon periaate ☐ Hoidon eri vaiheet ☐ Annossuunnittelun annosmäärittely ☐ Annossuunnitelman tilavuuskäsitteet (GTV, CTV, PTV) ☐ Hyvyyskriteerit ja niiden soveltaminen ☐ Perusannossuunnitelman tekeminen ☐ Ilman leikekuvapohjaista annossuunnitelmaa annettavat sädehoidot (yksittäiskentät ja kaksi vastakkaista kenttää) ☐ Hoidon simulointi ☐ Sädehoitokenttien muotoilutekniikat ☐ Potilasasettelu ☐ Hoidonvarmennuslaitteiden periaate
<p>Hoitolaitteet</p> ☐ Lineaarikiihdyttimen toimintaperiaate ☐ Jälkilatauslaitteen toimintaperiaate ☐ Simulaattori ☐ Potilasfiksaatiolaitteet	<p>Sisäinen sädehoito (Brakyterapia)</p> ☐ Sisäisen sädehoidon periaate ja käyttöalueet ☐ Annoslaskenta ja annosmäärittely ☐ Sisäisen sädehoidon suunnittelu ja hoito ☐
<p>Annoslaskennan peruskäsitteet</p> ☐ Kentän keskiakselin annoskäsitteet (TAR, TMR, pisteannos, kenttäannos, monitoriyksikkö) ☐ Monitoriyksikön laskeminen ☐ Jakauman peruskäsitteet (profiili, isodoosi) ☐ Automaattisten annoslaskenta-algoritmien periaate	<p>Dosimetria</p> ☐ Ionisaatiokammion toimintaperiaate ja käsittely ☐ Diodi-ilmaisimet ☐ Elektrometrit ☐ Sädehoitolaitteiden laadunvalvontaohjelma ☐ Lineaarikiihdyttimien peruslaadunvalvonnan laitteisto (suhteellisen annoksen mittauskalusto sekä vesifantomit) ☐ perusannossuunnitelman tekeminen leikekuviin piirrettyyn kohdealueeseen ☐ Peruslaadunvalvonnan itsenäinen suoritus lineaarikiihdyttimellä (suhteellinen annos (pleksifantomissa), keilan energia (syväannoskäyrä) ja keilan tasaisuus) ☐ Yksinkertaisen dosimetrinen ongelman itsenäinen ratkaisu ☐ Osallistuminen absoluuttiannosmittaukseen (ionisaatiokammion tehtävässä annosmittauksessa tarvittavat kalibrointi- ja korjauskertoimet)
<p>Säteilybiologia</p> ☐ Säteilyn biologisen vaikutuksen perusmekanismin yleispiirteet ☐ Solujen eloonjäämiskäyrä ja sen matemaattiset mallit ☐ Peruskäsitteet LET, RBE, OER ☐ BNCT:n periaate ☐ Syöpä- ja normaalikudoksen reagointi sädetykseen ☐ Happi sädeherkistäjänä ☐ Sädeherkistäjät ja sädesuoja-aineet ☐ Sädehoidon teho (kasvaimen annosvastekäyrä ja normaalikudoksen komplikaatiokäyrä) ☐ Keskeisten normaalikudosten ja elimien sädetoleranssi ☐ Fraktioinnin tarkoitus ☐ Fraktiomallit	
<p>Säteilysuojelu</p> ☐ Säteilysuojelun peruskäsitteet ja -määräykset ☐ Säteilyturvallinen työskentely ☐ Perusasiat potilaan säteilysuojelusta (röntgentutkimukset ja ulkoinen sädehoito) ☐ hoituhuoneiden rakenteelliset säteilysuojaukset ☐ hoitolaitteiden turvajärjestelmät ja niiden toiminta	

Kirjallisuus	
☐ Perez et al. Principles and practice of radiation oncology.	☐ Säteilylaki ja -asetus
☐ Lahtinen ja Holsti (toim.). Kliininen säteilybiologia.	☐ MED-direktiivi
☐ Joensuu et al. Syöpätaudit.	☐ ST-ohjeet (soveltuvin osin)
☐ Khan. Physics of radiation therapy.	☐ ICRU 50 (Ulkoisen sädehoidon annosmäärittely)

Jakson hyväksyminen

Erikoistuva fyysikko:	Jakson kesto:	Pvm ja kouluttajan allekirjoitus:

SÄDEHOITO JA ONKOLOGIA – SYVENTÄVÄ OSA (edellyttää perusosan suorittamista)

<p>Sädehoidon kuvankäsittely</p> ☐ CT sädehoidossa ☐ MRI sädehoidossa ☐ Työskentely kuvatyöasemalla, eri modalityettien yhdistäminen, kuvafuusio ☐ Sädehoidon simulaattorin kuvausketju (kuvanvahvistin-TV -läpivalaisu, kasettikuvauksen periaate ja kuvanlaatuun vaikuttavat tekijät: kuvausarvot (kV, mAs), fokuskoko, hila, ilmarako, kuvauskohteen paksuus, kenttäkoko) <p>Säteilybiologia</p> ☐ Eri fraktiointimallien vastaavuus normaalikudoksen varhaisreaktioiden, tuumorin ja normaalikudoksen myöhäisreaktioiden kannalta ☐ Poikkeavat fraktiointimallit: hyperfraktiointi, kiihdytetty fraktiointi, hypofraktiointi ☐ Hoitotauot ja niiden mahdollinen kompensointi kliinisesti ☐ Matala- ja korkea-annosnopeuksinen hoito (LDR,HDR) ja niiden väliset radiobiologiset erot ☐ Tilavuusefektin kliininen merkitys ☐ Aikaisemmin sädetetyn alueen uusintasädetys ☐ Mikrodosimetrian peruskäsitteet <p>Isotooppilääketiede</p> ☐ Radioaktiiviset isotoopit sairaalassa (saatavuus, tuotanto ja käsittely) ☐ Merkkiaineiden leimaus radioaktiivisella isotoopilla ☐ Steriili työskentely, vetokaappityöskentely ☐ Säteilyturvallinen työskentely avolähteillä ☐ Radiofarmaseutikaaleille asetettavat puhtausvaatimukset ja peruslaadunvalvonta ☐ Keskeiset onkologisille potilaille tehtävät isotooppitutkimukset ja niiden analysointi ☐ Isotooppihoitojen periaate (käyttöalueet ja annoslaskenta) ☐ Isotooppiosastolla olevien laitteiden toimintaperiaate ja peruskäyttö ☐ Isotooppitutkimusten ja hoitojen säteilyturvallisuus ☐ Isotooppihoitopotilaan säteilyeristystä koskevat määräykset ja käytännön suoritus ☐ Radioaktiivisten jätteiden käsittely ☐ Toiminta saastumistilanteessa	<p>Ulkoisen sädehoidon erikoistekniikat</p> ☐ Vaativiin sädehoitotekniikoihin perehtyminen ja itsenäinen suoritus (mm. kokokehohoito, kokoihon elektronihoito, kraniospinaalisädetys) ☐ Stereotaktisen hoidon periaate ja tarkkuusvaatimukset ☐ Stereotaktiset fiksaatiomenetelmät ☐ Stereotaktisen hoidon annossuunnittelu ja sen itsenäinen suoritus ☐ Osallistuminen potilaan stereotaktiseen hoitoon ☐ Stereotaktisen hoidon dosimetria ☐ Mikroliuskakollimaattorin perustekniikka ja laadunvalvonta ☐ Ulkoisen sädehoitopotilaan automaattiset asettelumenetelmät ☐ Intensiiteettimoduloidun sädehoidon periaate (dynaaminen moniliuskakollimaattori, step-and-shoot – sädetys) ☐ Automaattinen annossuunnitelman optimointi (periaate ja itsenäinen käyttö, annossuunnitelmien tekeminen) ☐ Intensiiteettimoduloidun sädehoidon dosimetria ☐ Ihon pintakerroksen röntgenhoito (10 kV) <p>Ulkoisen sädehoidon laadunvalvonta ja dosimetria</p> ☐ Lineaarikiihdyttimen vastaanottomittaukset ja jakaumatiedon keräys annossuunnitteluohjelmaan ☐ Absoluuttiannosmittauksen itsenäinen suoritus ☐ Perehtyminen termoluminesenssidosimetriaan ja käytännön suoritus ☐ Filmidosimetrian periaate (filmin ominaiskäyrä) ☐ Osallistuminen STUK:n suorittamaan laitetarkastukseen ☐ annostaulukon laatiminen (kenttäkokertoimet ja annos referenssipisteessä) ☐ Lineaarikiihdyttimen tarkastaminen vakavan dosimetriaan mahdollisesti vaikuttaneen laitevirian jälkeen (mm. magnetronin vaihto, monitorikammion vaihto) ☐ Vaativan dosimetrinen ongelman itsenäinen ratkaisu ☐ Perehtyminen absoluuttikammion kalibrointiin STUK:ssa <p>Brakyyterapian annossuunnittelu ja dosimetria</p> ☐ Osallistuminen sisäisen sädehoidon suunnitteluun ☐ Käytettyjen lähteiden ilma-kermanopeuden määrittäminen ☐ Jälkilatauslaitteen lähteen vaihto ja peruslaadunvalvonnan itsenäinen suoritus
---	--

Kirjallisuus

☐ Nias. Basic clinical radiobiology	☐ Webb. Physics of 3-dimensional radiation therapy.
☐ Johns ja Cunningham. Physics of radiology.	☐ IAEA report 398 (Annosmittausten suoritus)
☐ Attix. Introd. to radiol. physics and radiation dosimetry.	☐ ICRU 38(Gynekologisen sädehoidon annosmäär.)

Jakson hyväksyminen

Erikoistuva fyysikko:	Jakson kesto:	Pvm ja kouluttajan allekirjoitus:

